

Կրթություն

Շաբաթաթերթ «Krtutian» (education) weekly «Кртутіан» (образование) еженедельник 08.03.2023թ. չորեքշաբթի թիվ 10 (1087)

Շնորհավո՛ր ձեր տոնը, սիրելի՛ կանայք

Սովորույթի եւ ավանդույթի միջեւ

Այն, որ **Մարտի 8-ը** մայրիկների տոնն է, գիտեին խորհրդային միության բոլոր երեխաները: Եվ բոլոր հայրիկներն այդ օրը նվերներ էին գնում մայրիկների համար... **Կանանց միջազգային օրը՝** Մարտի 8-ը, նշվում էր բոլոր սոցիալիստական երկրներում եւ համարվում էր ոչ աշխատանքային օր:

«Կոպենհագենում 1910-ին կայացած սոցիալիստ կանանց միջազգային կոնֆերանսում Կլարա Ցետկինի առաջարկությամբ որոշում է ընդունվել այդուհետեւ մարտի 8-ը նշել կանանց միջազգային օր», - կարդում ենք Հայկական սովետական («կանաչ») հանրագիտարանում... Ի դեպ, **Մարիամ Աստվածածնի Ավետման** մասին այստեղ որեւէ հղում չկա:

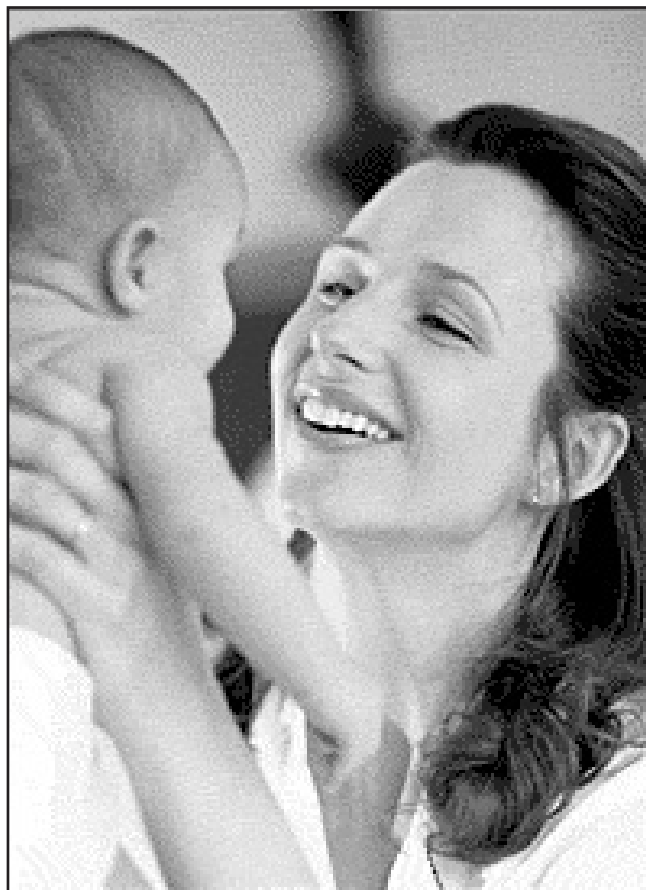
Խորհրդային միության եւ սոցիալիստական համակարգի երկրներում 70 տարի սովորույթունը ամրագրված էր բոլոր ընտանիքներում եւ Նոր տարվա տոնին համազոր նշվում էր յուրատեսակ ջերմությամբ եւ շքեղությամբ: Իհարկե, շքեղությամբ զիջելով, բայց ջերմությամբ գերազանցելով խորհրդային գլխավոր Նոյեմբերյան տոնին:

Կազմալուծվեց խորհրդային Միությունը, դրանից էլ առաջ՝ սոցիալիստական երկրների համակարգը: Հայաստանն Անկախության հանրաքվեով վերհաստատեց իր ինքնիշխանությունը եւ ձեռնամուխ եղավ անկախ պետականության վերականգնմանը: Փոփոխությունները բնական, օրինաչափ եւ անհրաժեշտ էին նաեւ պետական տոնացույցում: Վերաթմայնացած Մայիսի 28-ին միացան Սեպտեմբերի 21-ը, Հուլիսի 5-ը... Տոնացույցում իր պատվավոր տեղը գրավեց նաեւ Ապրիլի 7-ը՝ իբրեւ կանանց, մայրության, գեղեցկության եւ սիրո տոն... Ընտրված էր Մարիամ Աստվածածնի Ավետման օրը: Սակայն 2000-ամյա ավանդույթը չկարողացավ հաղթահարել 70-ամյա սովորույթը...

Լավ էր, թե վատ, մեզանում դարձյալ Մարտի 8-ը շարունակվեց նշվել՝ որպես կանանց տոն, եւ Հայաստանի խորհրդարանը, իբրեւ կանանց պաշտոնական տոն, ինչպես խորհրդային ժամանակներում, կրկին նախընտրեց Մարտի 8-ը՝ իր նախկին ձեւակերպմամբ՝ Կանանց միջազգային տոն, հայտարարելով այն ոչ աշխատանքային օր: Խորհրդարանը, միաժամանակ, տոնացույցում թողեց նաեւ **Ապրիլի 7-ը՝ իբրեւ Մայրության եւ գեղեցկության տոն...** Այդպես ծնունդ առավ «Կանանց միամսյակը»:

Լավ է, թե վատ, 70-ամյա սովորույթի եւ 2000-ամյա ավանդույթի միջեւ, դեռեւս նախապատվությունը պետականորեն առաջինին տալով, բայց Նոյնքան, զուցե եւ ավելի ջերմությամբ նշելով նաեւ երկրորդը, կանանց միամսյակին եւ ընդհանրապես տարվա բոլոր օրերին սիրով ենք մեծարում մեր կանանց, մայրերին, քույրերին եւ աղջիկներին՝ նրանց մաղթելով երջանկություն կյանքի բոլոր օրերին:

Չ.Մ.

Խոսք շնորհավորանքի

Սիրելի՛ կանայք, Շնորհավորում են Ձեզ՝ այս գեղեցիկ գարնանային տոնի կապակցությամբ: Միշտ մնացեք գարնան ման գեղեցիկ, առինքնող, բարձր տրամադրությամբ: Ձեր հոգատարությունը, նվիրվածությունը, համբերատարությունը անգնահատելի է ու անսահման բարձրարժեք: Մաղթում են ձեզ արելաշատություն, բարեկեցություն, հոգեկան անդորր ու միշտ գարնանային ժպիտ:

Գրիգոր ՂԱՐԻՔՅԱՆ
4Գ աշխատողների արհեստակցական կազմակերպությունների ճյուղային հանրապետական միության նախագահ

Երկիր

Քննարկվել են համատեղ անելիքները

ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի եւ սպորտի նախարար **Ժաննա Անդրեասյանն** աշխատանքային հանդիպում է ունեցել Առողջապահության նախարար **Անահիտ Ավանեսյանի** հետ: Գործընկերները քննարկել են համատեղ անելիքները եւ ոլորտները կապակցող հարցերը:

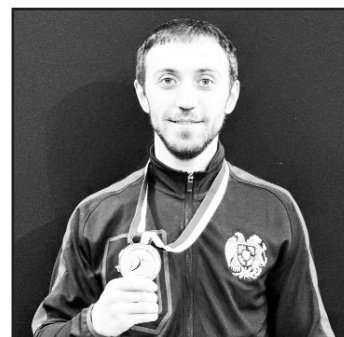
Մասնավորապես՝ քննարկվել են առողջ ապրելակերպի միջոցառումների կազմակերպման եւ համատեղ ծրագրերի իրականացման հարցերը: Ընդգծվել է, որ հարցը կարելու է երկու գերատեսչությունների համար եւ այս ուղղությամբ նախանշվող անելիքները շատ են:

Անդրադառնալով վերջին օրերին կարմրուկի դեպքերի աճով պայմանավորված իրավիճակին՝ նշվել է, որ դպրոցական եւ նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում կիրառվում է «համաճարակային ֆիլտր»՝ հիվանդ երեխաների մուտքը հաստատություններ բացառելու համար:

Բարի լուր

Կրկնակի ոսկի

«Չվարթնոց» օդանավակայանում դիմավորել են Օլիմպիական խաղերի բրոնզե մեդալակիր, աշխարհի ու Եվրոպայի չեմպիոն **Արթուր Դավթյանին** եւ սպորտային մարմնամարզության Հայաստանի հավաքականի մյուս անդամներին, որոնք Գերմանիայում, ապա Դոհայում մասնակցում էին առանձին գործիքների աշխարհի գավաթի խաղարկության փուլերին:

Երկու փուլերի արդյունքում Դավթյանը երկու ոսկե մեդալ է նվաճել հենացատկում:

«Տարին լավ են սկսել: Աշխարհի գավաթի երրորդ՝ Բարվում կայանակի փուլին չենք մասնակցի, իսկ չորրորդ փուլը տեղի կունենա Կահիրեում. ամեն ինչ կանեն՝ այնտեղ եւս ոսկե մեդալ նվաճելու համար: Առաջիկայում շատ լուրջ մրցում ունենք՝ Թուրքիայում կայանակի Եվրոպայի առաջնությունը: Պետք է լավ պատրաստվենք եւ փորձենք մեդալներով վերադառնալ», - օդանավակայանում լրագրողների հետ հանդիպման ժամանակ ասել է Արթուր Դավթյանը:

Նշենք՝ Դոհայում Արթուր Դավթյանի պարգևատրման արարողությանը մասնակցել է նաեւ Հայաստանի մարմնամարզության ֆեդերացիայի նախագահ **Գագիկ Վանոյանը**:

շարունակությունը՝ էջ 3

Եղիշե ՉԱՐԵՆՑ

**

Լուսամփոփի՜ պես աղջիկ՝ աստվածամոր աչքերով, Թոքախտավոր, թափանցիկ, մարմինի՜ պես երագի, Կապույտ աղջիկ, ակաթի ու կաթի պես հոգեթով, Լուսամփոփի՜ պես աղջիկ...

Ես ի՞նչ անեմ, ի՞նչ անեմ, որ չմեռնի իմ հոգին, Որ չմարի իմ հոգին քո ակաթե աչքերում. Ես ի՞նչ անեմ, որ մնա ծիածանը երեքգույն, Որ չցնդի, չմարի՜ իմ հոգու հեռուն...

Լուսամփոփի՜ պես աղջիկ՝ աստվածամոր աչքերով, Թոքախտավոր, թափանցիկ, մարմինի՜ պես երագի, Կապույտ աղջիկ, ակաթի ու կաթի՜ պես հոգեթով, Լուսամփոփի՜ պես աղջիկ...

Յուրանալու ՇԻՐԱԶ

Յայաստանի աղջիկները

Յուրն են սիրո սելի սիրուն լույս աղջիկներն Յայաստանի, Սրտիս վրա քայլող գարուն՝ կույս աղջիկներն Յայաստանի, Իմ սիրտն ի՞նչ է, ախ, թե ուզեմ՝ բերդեր կառնեն մի հայացքով, Անառիկ բերդ ու սիրո սյուն՝ հույս աղջիկներն Յայաստանի:

Մեկը մեկից պարզ ու կախարհ, մեկը մեկից խոսքով քաղցր, Ետ կբերեն ալեւորին, օձ կթովեն աչքով քաղցր,- Մեկը՝ աստղիկ, մեկը՝ լուսնյակ, մեկն՝ արեւի տեսքով քաղցր,- Իմ Յայաստանն են զարդարում նուրբ աղջիկներն Յայաստանի:

Ու չգիտեմ՝ որի՞ն սիրեմ, որի՞ն թողնեմ անհագ սրտով, Ամենքին է սրտիս աչքը արեւի պես կրակ սրտով, Երբ հուր ծովի պես են քաշում՝ ո՞նց դիմանաս վտակ սրտով,- Ինձ աստղերից ցած են բերում սուրբ աղջիկներն Յայաստանի:

Իմ Սեւանը ո՞նց ցամաքեց, երբ սեւածով աչքերը կան, Իրենց նման հարբեցրնող գինին քամող ձեռքերը կան, Վարդ շուրթերին բուրմունքի պես Կոմիտասի երգերը կան,- Քարից անգամ լույս են քանում բյուր աղջիկներն Յայաստանի:

Բայց մի գանգատ ունի կյանքս՝ այն, որ ինձ մի վարդ չտվին, Սուրբ են Արա Գեղեցիկի պես՝ ինձ մի սուրբ Նվարդ չտվին, Ինձ թողեցին գիրկն ընկածի, դեռ ասում են՝ դարդ չտվին,- Գերեզմանս են աչքով փորում զուր՝ աղջիկներն Յայաստանի:

Առանց նրանց՝ երգս պաղ էր՝ արեւ բացին իմ երգի մեջ, Նրանց սիրո ձեռագործն է ծիածանը երկնքի մեջ,- Բայց քաջ կասեմ՝ մեկին սիրես, լավի՞ն սիրես ու լավ սիրես, Որ քեզ պաշտեն բոլո՞ր սիրուն, լույս աղջիկներն Յայաստանի:

Պարույր ՍԵՎԱԿ

ԴՈՒ

Դո՛ւ՜ երկու տա՛ռ, Դո՛ւ՜

հասարա՛կ մի դերանուն, Եվ ընդամենն այդ քո երկու՜ հատիկ տառով Այս բովանդակ աշխարհին են ինձ տեր անում...

Դո՛ւ՜ երկու տա՛ռ,

Ու են գարնան հողի նման Քո կենսատու ջերմությանն են ընտելանում...

Դո՛ւ՜ երկու տա՛ռ,

Եվ ահա ես Երջանկության համն են զգում իմ բերանում, Անջատումին ըմբերանում Եվ թերանում են կատարել հրամանը տառապանքի...

Դո՛ւ՜ երկու տա՛ռ,

Ու ես, անգին, Ինձանից ինքըս վերանում՝ Փոշիացած հերոսների Ու ծնվելիք հանճարների Դասակին են ընկերանում...

Դո՛ւ՜ երկու տա՛ռ,

Ու երբ հանկարծ Թողնում ես ինձ ու հեռանում՝ Լքված տան պես ճեղք եմ տալիս, Ծեփըս թափում, անտերանում, Եվ կսկիծը, ցեցի նման, Բույն է դնում իմ սյունի մեջ, Ձեղունի մեջ ու գերանում...

Դո՛ւ՜ երկու տա՛ռ,

Դո՛ւ՜ հասարա՛կ մի դերանուն...

Գուրգեն ՄԱՅԱՐԻ

Պոետ

Մի ջինջ գիշեր է եղել, Մի ջինջ գիշեր, Մայրս՝ ջահել մի եղեգ, Յայրս՝ ուժեղ:

Ու մորըս հուզել է Բարդիների երգը, Իսկ դաշտերում փիրուզե Ծղրիդներն են երգել...

Բարդիներն են երգել Տրերի մոտ, Ամեն ինչ խորն է եղել, Ամեն ինչ հորդ:

Ախ, ծղրիդներ՝ շատախոս՝ Լուսնկայի հետ,- Ծնվեցի ձեր պատճառով Այսպես պոետ...

Ալիսիա ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ

**

Մերը գոյության հանճարն է. սիրո հակառակն ամենեւին էլ չսիրելը չէ, այլ՝ մահն է պարզապես: Սիրահարները անմահությունն են վերանորոգում:

Յամո ՍԱՅՅԱՆ

Կգամ

Եթե միմչեւ անգամ Լսած լինես, թե ես այս աշխարհում չկամ, Միեւնույն է, կգամ, ինչ էլ լինի, կգամ, Ուր էլ լինեմ կգամ: Եթե միմչեւ անգամ ես կուրացած լինեմ, Եթե միմչեւ անգամ լույսդ մարած լինի, Վերջին հույսդ քամին առած-տարած լինի, Առանց լույսի կգամ, ես այս անգամ կգամ Սենուրթյան մեջ լացող երգիդ վրա:

Եթե միմչեւ անգամ Քո հավատի հանդեպ դու մեղք արած լինես Եվ համարած լինես, որ աշխարհում չկամ, Եթե միմչեւ անգամ հողս մաղած լինես, Եթե միմչեւ անգամ մտքով թաղած լինես, Եթե միմչեւ անգամ ինձ վտարած լինես Վերհուշերիդ վերջին խոնավ քարանձավից, Միեւնույն է, կգամ, ինչ էլ լինի, կգամ, Եվ կճչաս հանկարծ տարորինակ ցավից... Կգամ, գլուխ-գլխի ու ձեռ-ձեռքի կտանք, Լաց կլինենք մեռած մեղքիդ վրա:

Եթե միմչեւ անգամ հազար սարի ետեւ Յազար կապով կապված, խաչով խաչված լինեմ, Տքնած-տանջված լինեմ, միեւնույն է, կգամ: Ինչ էլ լինի, կգամ, չկանչես էլ, կգամ, Եվ կբերեմ ես քեզ ուրախություն մի մեծ Անակնկալ դարձիս իրողությամբ- Քո տան ու քո հոգու տարողությամբ, Երազներիդ, կյանքիդ տեսողությամբ: Կգամ եւ կդառնամ զտած բախտի ժպիտ Եվ հավատի ժպիտ՝ տառապանքից մաշված, Արտասուքից խաշված դեմքիդ վրա:

Եթե միմչեւ անգամ մեջքս ծալված լինի, Եթե միմչեւ անգամ ոտքս վառված լինի, Եվ ճակատիս հազար հողմի հարված լինի, Միեւնույն է, կգամ, ուր էլ լինեմ, կգամ: Գետնի տակից կգամ, Մի հեռավոր անհայտ մոլորակից կգամ: Կգամ ու թափ կտամ Յարդագողի փոշին շեմքիդ վրա:

Գրիչ, սուր, ոգի... անմահություն

սկիզբը՝ էջ 1

Գրականությունը հավատավոր մարդու խոստովանություն է. գրականությունը մտավարժանք է: Ինչի եւ ում մասին էլ մենք գրենք՝ դիմապատկերի ենք բերում ինքներս մեզ: Եթե դիմապատկերի չենք եկել, եթե մեր հեռանալուց հետո խորանը չի պահել մեր պատկերը՝ նշանակում է մեր խոսքի ոչ մի շշուկը խոստովանանքային չի եղել, մեր բառերից ոչ մեկը չի ծեփվել այդպես էլ չհառնած մեր պատկերին, նշանակում է մենք չենք էլ եղել ճշմարիտ բանի այս աշխարհում:

Վազգենի ոչ ծավալուն գրական վաստակը - ոչ ծավալուն որովհետեւ գրական կյանքի տեղատվության ժամանակների սերնդից էր, գրամուկ չէր եւ խելագար արագությամբ փոխվող, փոփոխվող, ուղղակի փախչող, հեռացող կյանքին մասնակցությունը գրականությամբ, միայն գրականությամբ՝ նրան իրավացիորեն անլիարժեք, անմասնակցություն էր թվում, - գրական իր կարճ կյանքի ժամանակում ոչ փորձառու, երիտասարդ, գրեթե պատանի ձեռքով ժողովրդավաճ այդ վաստակն ահա, այդուհանդերձ, ներառելով մեր ֆանտաստիկ, մեր ֆանտաստիկ, մեր ֆանտաստիկ, մեր բնագանց իրականությունից շատ եական եզրեր, միշտ կարելուր ներկայություն ապահովելով «փոթորիկ սանձողի» հեղինակային կամքին, եթե կուզեք՝ ներառելով անզամ ինչ-ինչ ծվեններ իր եւ մեր գլխին գալիքից, այդ վաստակն ահա կայուն դիմապատ-

կերի է բերում երեսնամյա Վազգեն Սարգսյանին: Նշանակում է խոստովանանքի նրա բառը ծեփվել է, նրա հեռանալուց հետո իր խորանը ամայի չէ, ճշմարիտ բանի տաճարը իր հիշողություն է ներքաշել կայուն դիմագծի մի նույնքան խոշոր անհատի, որքան ռազմի ու քաղաքականության ասպարեզը՝ սպարապետին ու գործչին:

Եվ վաղվա օրով, երբ մեր ծանր հորիզոնների աղջամուղջում վիճարկվի մեր այսօրվա եւ այսօրվա մեջ ռազմի ու քաղաքականության այդ խոշոր այրի իսկությունը - նրան ու իր ժամանակին, նրան ու իր խոյունթաց վերելքին, դեպի իր կործանումը նրա հանդիպակաց խիզախ երթին վկա ու պաշտպան է կանգնելու այս գիրքը՝ գրված Վազգենի վերջնափուլից ու անկումից շատ տարիներ առաջ («Վազգեն», 19 սեպտեմբերի, 2000 թ.,

Վազգեն Սարգսյանի արձակ ստեղծագործությունների «խաղը» ժողովածուի առաջաբանը:

Մինչեւ իր մուտքը պատերազմի ու քաղաքականության այս ժամանակներ՝ Վազգեն Սարգսյանը լավ գրող էր. բառը, միտքը, կերպարը, գործողությունը նրա առջեւ սպիտակ թղթի վրա այնքան հնազանդ ու ճշգրիտ էին, այնպես էին շարժվում ու թեք իրենց հետ տանում, ինչպես լինում է լավ գործողականապատարից կառավարվող մարտադաշտում. էնոցիաների շաշալում չունեք, բոլոր բառերը վարժ գինվորի ման կարելուր ու պարտադիր մասն էին գլխավոր մտքի, բոլոր կերպարները իրենց պարտքը կատարում էին գերագանց,- եւ սպիտակ թղթի վրա մեր 25-30-ամյան տոնում էր

հաղթանակի բերկրանքը՝ ճիշտ մարտը շահած գործարանականատարի նման. ասել է թե՛ Վազգեն Սարգսյանը շատ լավ գրող էր, ինչը այդ տարիքում միայն եզակիներին է տրվել, եւ ասել է թե շատ լավ գրողները կարող են շատ լավ գործարանականատարներ լինել ճիշտ այնպես, ինչպես լավ հրամանատարները լավ էլ գրողներ են դառնում. վկայությունների կարիքը չկա: Նշանակում է, թե գրի, գրականության ուրախությունը, պատմելու, պատմություն կառուցելու հրճվանքը ամեն մի հառնող մեծության անկապտելի հատկանիշն է, թե բառերը նրանց գրիչների տակ չեն մեռնում, թե պատմությունները նրանց լեզուների տակ չեն մեռնում-ծնվում ու խաղում են որպես կենդանի գործն ինքը: Եվ գործը նրանց ձեռքի տակ չի մեռնում-ծնվում, հաստատվում, գորանում, տրվում է խոսքի, պատմելիքի, պատմության: Նրանք բախտավոր ծնունդ են, նրանք բառի բուն իմաստով լռագոսի՝ մեծագիր բանի ժառանգորդներն են, նրանց բանը գործ է եւ գործը բան:

Մտածվող-չասվող, մտածվող սեւ հոգիներում գիշերաբուխ պես դարանած խոսք կա՝ թե քայքայման ու պատերազմի նեղակցին առաջինը նրանք, ովքեր ծախողվել էին խաղաղ աշխատանքի իրենց մարզերում: Միանգամից պետք է «այդպես չէ» ասել եւ այդ սեւ խոռոչների բերանը ծեփել: Այդպես չէ, իսկ Վազգենի վերաբերմամբ՝ անեմեւին այդպես չէ:

չարունակությունը՝ էջ 11

21-րդ դարը մե՛րն է լինելու (դրվագներ գրառումներից, էլույթներից)

> Դասել է ուժեղի, ոգով ուժեղի ժամանակը: Ով ամուր եղավ, նա էլ հաղթելու է: Փառք Աստծո, մինչեւ հիմա էլ մեր նվաճումները, հաղթանակներն անհամեմատ ակնառու են եղել, քան կորուստները, պարտությունները: Սեզնից, միմիայն մեզնից է կախված, թե, ի վերջո, ինչպես է լուծվելու Ղարաբաղի հարցը:

> Պատմությունն այսօր էլ մեզ հրաշալի հնարավորություն է ընձեռել վերհիշել մեր նախնայաց փառքը, հասնել ժամանակի գնացքին: Ավելին՝ մեր ողջ պատմության ընթացքում մենք երբեք ավելի մոտ չենք եղել մեր վերջնական հաղթանակին. էլի մեկ-երկու լիարժեք քայլ. էլի մի քիչ համբերություն, փոխադարձ հանդուրժողականություն, եւ 21-րդ դարը մերն է լինելու:

> Մենք մեր ազգային պատերազմը անընդհատ հետաձգել, բերել-հասցրել ենք 21-րդ դարի շեմին, հիմա էլ նստենք-մտածենք, թե այդ կռվում արժե, թե չարժե գոհվել: Երկուսն էլ արել, որ կենաց ու մահու ընտրության կոչով եմ դիմել: 1915 թ. առանց լուրջ դիմադրության թողեցինք, որ մեզնից միլիոն ու կեսին կոտորեն: Տասնյակ հազարավոր մարդիկ այս ընթացքում գոհվեցին բնական աղետներից: Տարիներ հետո սերունդները մեր մասին դատելու են ոչ թե նրանով, որ 1989-1995թթ. հինգ հազար հրաշալի գինվոր կորցրինք, այլ այսպես՝ ստեղծեցինք՝ մեր պատմություն, թե՛ ոչ, պաշտպանեցինք մեր հայրենիքի սահմանները, թե՛ ոչ: Աշխարհի բոլոր ժողովուրդներն էլ ժամանակային ինչ-որ հանգրվանում իրենց պատերազմը տվել են: Դադար է, պետություն են ստեղծել այն ժո-

ղովորդները, որոնք պատերազմի կես ճանապարհին չեն հոգնել: Ռուսները, երբ զգացին, որ բանակների պատերազմում տանուլ են տալիս Նապոլեոնին, հնարեցին Զայրեմական պատերազմը: Եվ դա ամենագեղեցիկ բանն է, որ երբեւէ հնարել է որեւէ ժողովուրդ: Ասելու այն է, որ պատմության շառավիղներում մենք չցուցաբերեցինք համապատասխան կամք, հավաքականություն, չունեցանք մեր 50 հազարանոց բանակը, չունեցանք Զայրեմական պատերազմ հնարելու ռուսական հրաշագործ միտքը, այնպես այսօր ֆրանսիացու պես կճամփորդեինք, կսիրեինք, դեմոկրատիա կխաղայինք, մարդու իրավունքների կխոսեինք, կենդանիների եւ բնության պահպանության շարժումներ կծավալեինք, կովկասյան տուն կառուցելու գաղափար կմոգոսեինք:

> Զայ ժողովուրդը վերջին տարիներին համազգային սխալներ է գործել, եւ անչափ ցավալի, ճակատագրական կլինի, եթե թյուրիմացությունների, անվստահության, անմիաբանության պատճառով հանկարծ տանուլ տանք արյունով ու մաքառումներով ձեռքբերվածը:

> Յուրաքանչյուր ժողովուրդ իր պատմության ընթացքում գոնե մեկ անգամ իր կռիվը պիտի մինչեւ վերջ տա: Աշխարհի ուժեղներն այդ բանը արել են միջին դարերում, մյուսները՝ ավելի ուշ, եւ յուրաքանչյուրն ըստ արժանավունյան իր տեղն ու դերն ունի այս արեւի տակ:

> Ժողովուրդ, պատերազմը չի ավարտվել: Զի ավարտվել: Աստված գիտի՝ ինչ է լի-

նելու: Մի քիչ թուլացանք, պարտվելու ենք: Զգո՛ւն եղեք, որ չպարտվեք:

Մտածեք եւ երկրի մասին: Մտածեք եւ բանակի մասին. սա է եւ երկրի փրկությունը: Սա է, էսօր, ցավալիորեն, ամենակայացած արժեքը: Ցավալիորեն:

Մտածեք եւ երկրի մասին:

> Կարելուր ժողովրդի ոգին է: Ոգով եւ սոցիալական ավելի վատ պայմաններով կարելի է պատմական կտրվածքով հերոսություններ անել: Առանց ոգու՝ սոցիալական ամենավաղ պայմաններում անգամ կարելի է դառնալ անղեմ, անգույն եւ աշխարհի հզորների հետ նույն սեղանի շուրջ նստելու իրավունք չունեցող մի գանգաված:

> Տարածաշրջանը, ուր մենք ապրում ենք, լավագույններից չէ՞ նաեւ բարոյական չափանիշների իմաստով, մեր ոչ մի հարեանից մենք բարձր կազմակերպվածության, կարգապահության, պետականության դասեր առնել չենք կարող: Էլ չեն խոսում տարածաշրջանային մենթալիտետի համարում ստացած կաշառակերության մասին: Եվ եթե մեր հարեաններից յուրաքանչյուրը Մեծ Աշխարհի հետ հարաբերություններում այս ամենը կոմպենսացնող որեւէ ծանրակշիռ խաղաքարտ ունի՝ ծավալային, քանակային, ռեսուրսային, ապա մենք մնում է մյուսներից ուղղակի մեկ գուլիս ավելի կազմակերպված, նպատակասլաց, բարոյական լինել վերջապես: Ակնհայտ ճշմարտություն է, որ լավ հավաքված փոքրը, քիչը՝ հաճախ ավելի ուժեղ եւ հզոր է, քան վատ հավաքված մեծն ու շատը՝ լինի դա պետություն, բանակ, թե՛ ընտանիք:

չարունակությունը՝ էջ 11

Գրիգ, սուր, ոգի... անմահություն

սկզբը՝ էջ 10

Այլ խնդիր է, որ խաղաղ աշխատանքի այդ մարզերը ամենահաջողակներին անգամ չէին գոհացնում, մեզ հաճախ պաշարում էր ծանր մղձավանջը, խելագար պորթլոմնի պահեր էին լինում՝ երբ ուզում էիր գրիգն այդպես թողնել գրասեղանին եւ փողոց մտնել զենքը ձեռքիդ. դա ի՞նչ էր - երեւի թե վերահաս աղետի կանխագագուցումը, գալիք փլուզումը իրեն մեր մեջ երեւի թե գագացնել էր տալիս, երեւի թե դա հուսահատ բողոքն էր մեր դատապարտվածության առջեւ, ինչի մեջ մենք որեւէ մեղսակցություն չունեինք - մեր կյանքերից առաջ մեզ չհարցնելով գրել էին՝ թե պետք է ապրենք կեսկյանքով եւ թե մեր թափած ջանքը խորտակվելիք նավի վրա է: Սա հասուն էր բոլորիս, բայց աղետի ու վերածնության մարտահրավերն անմիջապես ընդունեցին քչերը, նրանք, ովքեր տեսան ու լսեցին այն, ինչ տեսան ու լսեցին: Դա այդ քչերի, այդ առաջամարտիկների առաքինությունը չէր, ինչպես որ շատերիս, գրեթե բոլորիս մեղքն ու արատը չէր այն, որ հապաղեցինք-հասպաղեցինք, որովհետեւ չտեսանք այն, ինչ տեսանք, խլացանք ու չլսեցինք այն, ինչ լսեցինք: չլսեցինք, որովհետեւ չուզեցանք հավատալ, որ մեր դուռը թակում է ինքը՝ ճակատագիրը:

Դրանք մեղքն եւ առաքինությունն էին դառնալու հետո, երբ նոր իրականությունը, երբ հաղթանակի եւ պարտության բեռը իր ողջ ծանրությանը ճնշեց, աղարտեղ, աղալաղեղ, ուղղակի փշրեղ շատերիս, եւ շատերիս համար էլ կերտիչ դրվագումն լինեղ, որպէս կարմիր պղինձն է սառը կոճակարմամբ փոխվում անդրիի: Դրանք մեղքն եւ առաքինությունն էին կնքվելուց հետո,

երբ մեր դատախազները եպիսկոպոսի վեղար առնեին եւ պատերազմի ու փորձության ժամի մասին դատեին խաղաղության ու հավիտենության ժամանակների օրհներգերով:

Հանձին վազգենի՝ հայրենի գրականությունը հայրենիքի քաղաքականության, դիվանագիտության, պետական եւ բանակային շինարարության, պատերազմի եւ խաղաղության հայրենի նոր իրականություն էր ուղարկում իր ամենալավը՝ որ կարող էր, նրան՝ որ դրվագվելու էր մաքուր պղնձի պէս, նրան՝ ով ծնվել էր հաղթանակի եւ ուրախության հրճվանքով առլեցուն, նրան՝ ում հակացուցված էր հոգեւոր ժանգը՝ բողոքավորի, զանգատավորի, միշտ ուրիշին, միշտ քեզ մեղադրողի տեսք առած, նրան՝ ով հաղթանակի եւ ուրախության հրճվանք էր ճառագում՝ երբ խաղաղաշտում կարողանում էր թեկուզ դադալությանը պարտությունից մի կերպ պրծնել, երբ թուրք ընկերոջ հետ բեռնավազոնները շիֆեր էր բարձում ու լավ քրտնում, երբ պիտի լավ լողանար, երբ պիտի ամբողջ 270 ռուբլի ամսավարձ ունենար, երբ հակառակորդը հիմար էր, երբ թշնամին խելքով ու գործությամբ գերազանցում էր իրեն,- այդ ամենի, ամբողջ աշխարհի առջեւ նա հաղթանակի եւ ուրախության բերկրանքով էր կանգնած, բերկրանքը նրա հոգու ու մարմնի ունեցվածքն էր: Նա համակել էր գործում իր բերկրանքով անգամ հակառակորդին, անգամ թշնամուն:

Եվ սա խոստովանությունն էր մեծ նահատակի առջեւ, սա այսօր հստակ գիտակցումն էր անհրաժեշտության այն խոշոր անհատի, այն մեծ լավատեսի, որ այսօր պետք է կանգնած լինեղ մեր ազգային պետական-քաղաքական իրապարակումն եւ կանգ-

նա՞ծ չէ: Նրա կենդանի ներկայությունը մեզ մինչանց եւ աշխարհի հանդեպ պահելու էր բոլորովին այլ կեցվածքով - նրա բացակայությունը բեկբեկում է մեր խոսքը, եւ մեր քայլը հաստատուն չէ: Այդ, խելառովում եւ մոխրագունում - մոխիր էր կտրում նենգության հանդեպ, այդ, արմունկներով տղա էր, բայց կայացած ո՞ր անհատը չի պինդ արմունկների մարդ եղել - իմ ու ձեր Բրիտոնո՞ւն, իմ ու ձեր Դրոնո՞ւն, Նժդե՞հը, Մեսրոպ Մաշտո՞ցը, Քենալ Աթաթուրքը, թե՞ Մեծ հայրենականի փառաբանված գեներալներից մեկումբերը: Մարդկային պարզ փառասիրության եւ չկամների ու չկամության մեր զանգվածի միջով իրենց ճանապարհը նրանք բացում են արմունկներով. արմունկ բանցեցելը նրանց մենք ենք պարտադրում, որովհետեւ մեր հոգիներում գեներալներն իրենք չեն - մենք ենք:

Մենք բոլորս գեներալներ ենք, մենք բոլորս փրկիչներ ենք, մենք բոլորս մանթաշովներ ենք, մենք բոլորս կաթողիկոս ենք - շարքային հացակերի մեր կյանքերը մենք այնպես ենք քշում հանրության միջով, ինչպես գութն ու գոռ շաղելով Մանթաշովն էր իրեն տանում առավոտյան ժամերգության, ինչպես կաթողիկոսն է հպատակ հավատացիների գլուխների վրայով տանում իրեն, ինչպես գեներալներն են տողանցում քարացյալ շարքերի միջով:

Մենք բոլորս պողոս - առաքյալներ ենք - մեզ նեցուկ ունենալու, մեզնով շտկվելու, մեզնում ապաստանելու հրավեր ենք կարողում ընկածներին, խեղվածներին, հաշմերին, եւ նրանք այլեւս մեր հպատակներն են, մեր թագավորության բնակիչները, մենք նրանց վրա թագավոր պարունտեր ենք: Մենք նրանց մեզ համար պատվանդան ենք

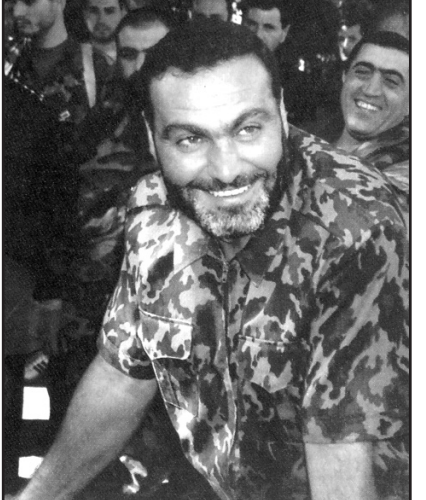
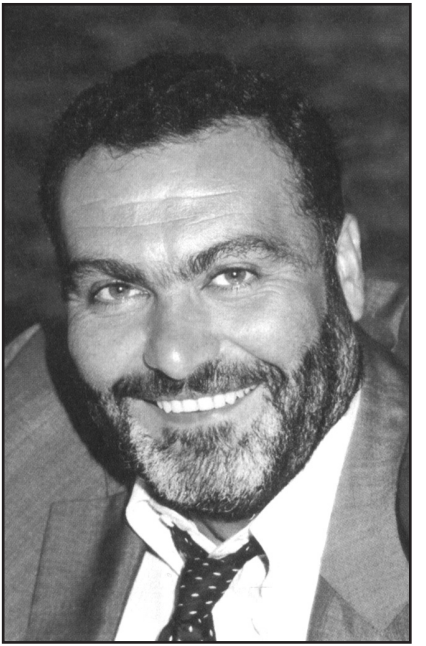
անում, եւ մեր բարձրերում կարող ենք գոհանալ, թե նրանց մենք սիրում ենք՝ այդ ընկածներին, խեղվածներին, հաշմերին, թե մեր թագավորությունը խղճի ու գութի արքայություն է:

Իսկ ովքեր գեներալական մեր շքեղ շքերթի առջեւ հնագանդ կանգնած չեն՝ նրանք արդեն թշնամի ու թշնամական բանակից են. ովքեր հաշմ ու խեղված ու ընկած չեն՝ նրանք արդեն մոլորյալ ու կորուսյալ են: Մենք դժվար, անասելի դժվար ենք ընդունում, որ մենք Մանթաշով չենք, Մանթաշովն մենք չենք. մենք առաքյալ չենք, Պողոս առաքյալն մենք չենք, մենք հպատակեցնում ենք անասելի հրճվանքով եւ հպատակվում ենք անասելի տհաճությամբ:

Եվ ուրեմն ես փառք եմ ասում, մեծ մարդու հիշատակի առջեւ, ես շնորհակալություն եւ փառք եմ ասում իր գորակիցներին ու զինակիցներին, ովքեր, իրենք իրենց հաղթելով, կենդանի միջանցք դարձան հերոսի եւ գործիչ երթի համար, ովքեր նրա մեջ տեսան իրենք իրենց՝ թարմ ու նորոգ, իրենք իրենց՝ եռանդուն, իրենք իրենց՝ ջախելաբար քաջ, իրենք իրենց՝ սթափ, իրենք՝ խելամիտ ու պատրանքները նյութականացնող, իրական գործընթացում դարձնող, որպես ոգին է մարմին առնում, որպես մարմինն է գործանում ոգով:

Փառք մեզ, որ կարողանում ենք մեծարել, մեծացնել եւ հավատալ, որ կանչում ենք եւ հավատում, որ մեր ամենալավերը կհառնեն մեզմից եւ մեզանով («Վազգենը»՝ (պատկերազարդ վավերապատում՝ Այդին Մորիկյանի խմբագրությամբ) գրքից):

Հրանտ ՄԱԹԵՎՈՅԱՆ

21-րդ դարը մե՛րն է լինելու

(դրվագներ գրառումներից, ելույթներից)

սկզբը՝ էջ 10

➤ Եթե մենք իսկապես պետական այրեր ենք եւ մեր պետությանը նայում ենք ոչ թե մեկ օրվա կտրվածքով, այլ հավերժության, պետական ծրագիր պիտի մշակենք: Այսօր այդ ծրագրերի մասին խոսելը ընդունելի ծիծաղ կարող է առաջացնել, որովհետեւ առօրյա խնդիրների մեջ այնքան ենք խրված, եւ այնքան լուծված չեն այդ խնդիրները, որ հեռանկարային ծրագրերի մասին խոսելն ապագայի խնդիր է թվում: Բայց այդպես չէ: Ամենուր ասել են, ձեզ էլ են խնդրում չիուսահատվեք: Մեր բոլորի վիճակը, ամբողջ ժողովրդի վիճակն իսկապես ծանր է, բայց անհուսալի չէ: Մենք, հիշենք, ավելի ծանր տարիներ ու ավելի ծանր օրեր ենք ունեցել: Հայրենական մեծ պատերազմից հետո, նաեւ այս պատերազմի տարիներին՝ 1991-1992թթ.: Հաղթահարեցինք, ապրեցինք: Սա էլ ենք հաղթահարելու: Անկասկած, հաղթելու ենք նաեւ տնտեսական պատերազմում: Հայ ժողովուրդն աշխատող, ստեղծագործող ժողովուրդ է, երբեմն անհրաժեշտ է նրան ուղղակի չիսանգարել: Բարության դաշտ է պետք, փոխըմբռնումի դաշտ է պետք, վստահության դաշտ է պետք: Մեր ամենամեծ ցավն անվստահությունն է, վստահության ճգնաժամը: Մենք կարողանալու ենք դա հաղթահարել, եւ ինչ-որ բան այս երկրում,

անկասկած, փոխվելու է: Վերջապես, մեզ հետ, թե առանց մեզ, դուք անպայման ուղքի եք կանգնելու: 21-րդ դարը հաստատ ձերն է լինելու, բոլորովին չկասկածեք:

➤ Ես ասում եմ՝ դավաճանություն է ժողովրդին ներշնչել, թե ինքը փոքր է ու անգոր: Երեք միլիոն, թե երեք հարյուր միլիոն՝ օրիասի պահին պայքարողը շատ-շատ մեկ միլիոնն է: Իսկ մեկ միլիոն անձնուրաց պայքարող ազգն իր միջից կարող է հանել: Ապացուցված բան է: Մի բան է միայն անհրաժեշտ. սնամպարության ու արկածախնդրության փոխարեն՝ լրջմտությունն եւ պատասխանատվություն: Որպեսզի դուրսարժուկները կուրծք ծեծելու ասպարեզ չունենան: Որպեսզի ինքնապաշտպանության գործը չվերածվի ինքնապայմանության: Ես գործը պետական մտտեցում է պահանջում եւ ենթադրում է պետականություն: Պահը չկորցնենք, հապաղելը հանցագործությունն է, տղերք:

➤ Ես հավատում եմ Հայաստանի ապագային: Ես հավատում եմ մեր տնտեսական, գիտական ներուժին: Ես համոզված եմ, որ ինքնուրու ենք մեր տունը կառուցելու, բոլորս միասին: Ես համոզված եմ, որ միայն միասնականության դեպքում՝ ոչ մեկապարանոց բացականչությունների, այլ իրական, գիտակից միասնականության դեպքում միայն

իրական լիցքերով մենք կարող ենք ուղքի կանգնեցնել մեր երկիրը: Պիտի կրկնեն իմ խոսքերը՝ Հայաստանը երբեք ավելի մոտ չի եղել վերջնական հաղթանակին: Մենք ունենք կայուն, մնայուն արժեքներ: Կայուն, մնայուն արժեքների այդ դաշտի վրա մենք ունենք հրաշալի հնարավորություն կառուցելու մեր երկիրը եւ 21-րդ դարը դարձնելու Հայաստանի դար: Սա էլ իմ համոզումները: Սա էլ շարժման համոզումները: Կոչ եմ անում բոլորիդ՝ համերաշխության պայմաններում միասնական լուծել այս խնդիրը: Եվ ամենեւին կարելոր չէ, թե ով կառաջնորդի այդ շարժումը:

➤ «Ինձ ժողովուրդը չի ճանաչում, ինձ նորմալ ճանաչում են իմ մեղ շրջապատի մարդիկ: Մնացյալը գիտեն ինձ մորուքով, գիտեն ջղայնացած, գիտեն քրտնած, այսօրվա կերպարը դա է: Ինձ չեն հասկանում, ինձնից վախենում են: Իրենց համար արջի կերպար են ստեղծել ու իրար վախեցնում են: Մեկ-մեկ ես էլ եմ վախենում, որ չեմ հասցնի, որ ժամանակ չեմ ունենա, ցանկություն չեմ ունենա, չգիտեմ էլ ինչ չեմ ունենա ժողովրդին ասելու՝ ա՛յ ժողովուրդ, իրար հասկանանք, ճիշտ հասկանանք իրար, ես Աստված չեմ, ես զինվոր եմ, ես Հայ եմ, ես ...»: Չեն հասկանա: Դրա համար էլ չեմ ասում: Ամեն մարդ ինքն իր առաջ պիտի պատասխան տա՝ ով է ինքը:

